

Міжнародна наукова конференція «Консервація пам'яток культури у єдності та багатоманітті»

Актуальність питання збереження і консервації рухомих пам'яток культури іще раз було підтверджено науковими доповідями та стендовими повідомленнями на Міжнародній науковій конференції «Консервація пам'яток культури у єдності та багатоманітті», яка відбулася у Санкт-Петербурзі у жовтні 2003 р. Організатором конференції виступив Федеральний Центр консервації бібліотечних фондів Російської національної бібліотеки при підтримці Міністерства культури Російської Федерації та Санкт-Петербурзького Міжнародного центру збереження культурної спадщини. У роботі наукового форуму, як відмічалось в привітальному слові Володимира Зайцева, директора Російської національної бібліотеки, взяло участь близько 150 фахівців у галузі консервації і збереження документів.

Як підкреслювали промовці, інтелектуальні надбання культури, які зберігаються у бібліотеках, музеях та архівах, завжди будуть користуватися попитом. Питання використання і доступності рухомих пам'яток культури, перш за все бібліотечних фондів, завжди було важливим для науковців.

Одна з характерних рис науково-практичної роботи Федерального центру консервації бібліотечних фондів Російської національної бібліотеки (РНБ) – це планомірне висвітлення результатів наукових досліджень як власних, так і колег з інших країн. Як відомо, творчі надбання провідних спеціалістів у галузі консервації потребують ґрунтовного осмислення, і тому зустріч професіоналів, проведення подібних конференцій стає закономірністю. За останні десять років це четверта Міжнародна наукова конференція у стінах даної Бібліотеки. Попередніми були:

1. Нові напрями у консервації пам'яток культури на папері та пергаменті (1994 р.).

2. Консервація пам'яток культури. Минуле. Теперішнє. Майбутнє (1997 р.)

3. У нове століття – з новими технологіями (2000 р.).

Говорячи про три попередні наукові форуми щодо консервації рухомих пам'яток культури та проблеми зберігання бібліотечних фондів, доціль-

но підкреслити характерні риси в організації роботи та правилах проведення конференції у РНБ:

▲ широке висвітлення проблемних питань консервації та реставрації бібліотечних фондів – практичне застосування нових матеріалів та нових дезінфектантів;

▲ спадкоємність у наукових дослідженнях – відомі науковці в галузі консервації представляють результати наукової роботи спільно з аспірантами та молодими спеціалістами;

▲ поширення досвіду, набутого кожною окремою країною в галузі збереження бібліотечних фондів з урахуванням власних можливостей та власних засобів контролю властивостей паперу документів;

▲ значне зростання кількості повідомлень про матеріалознавство паперу, особливості старіння залежно від негативної дії навколишнього середовища;

▲ велика увага приділена учасниками конференції питанню кислотності паперу, залежності цього параметру від часу виготовлення паперу і складу волокна та умов зберігання;

▲ питання збереження і консервації фотографій, особливо дагеротипів – одних із перших високоякісних фотодокументів, посіло одне з головних місць у роботі конференції;

▲ запропоновано оригінальні програмні продукти комп'ютерної технології для експертизи історичних документів;

▲ висвітлено питання впливу процесів ксерокопіювання та сканування на старіння, біостійкість та збереження паперу документів;

▲ наявність проблемних питань стосовно зберігання компакт-дисків (CD) та захист їх від дії мікроорганізмів;

▲ інші питання технології консервації і реставрації бібліотечних фондів.

Практично всі доповіді і розширені тези опубліковані і роздані організаторами учасникам конференції при реєстрації. Зупинимося на декількох наукових повідомленнях, які відзначалися новизною або нетрадиційним підходом до вирішення питань консервації стосовно дії плісняви на папір

та компакт-диски, використання нових дезінфектантів. Як правило, кожна доповідь підкріплювалась значним фактичним матеріалом, наприклад: при переміщенні фондів РНБ у нову будівлю близько 1 млн од. зб. протягом кількох останніх років пройшли санітарну дезінфекційну обробку.

Виступ **Світлани Добрусіної**, директора Федерального центру консервації бібліотечних фондів при РНБ був присвячений декільком проблемам. Найбільшу зацікавленість викликало питання активної реалізації «Національної програми збереження бібліотечних фондів Російської Федерації» та діяльність у цьому напрямі регіональних центрів консервації документів. Так, у 2002 р. РНБ здійснила підтримку проектів по створенню 12 регіональних центрів, а на кінець 2003 р. кількість центрів збільшилась майже у два рази. Міністерство культури Російської Федерації виділило кошти саме на створення секторів і центрів консервації при великих обласних і університетських бібліотеках. Звичайно, підтримка організації роботи таких науково-виробничих підрозділів потребує часу та фінансування. Федеральний центр консервації документів РНБ невеликим штатом своїх наукових співробітників досить успішно координує виконання завдань Національної програми у Російській Федерації. Після затвердження Програми на колегії Міністерства культури (№ 540 від 13. 09. 2000 р.) організаційні рішення по створенню регіональних центрів консервації при бібліотеках приймалися оперативним, підвищився і рівень контролю. Підтвердженням цього мала бути розробка наступних розділів Програми по збереженню бібліотечних документів на 2006–2010 рр. Також відзначалося, що діяльність по реставрації бібліотечних документів у Російській Федерації ліцензується, і РНБ уже отримала таку ліцензію від Міністерства культури.

Євгенія Черніна, науковий співробітник Федерального центру, зупинилася на питанні єдності мети, правил і принципів: консервація повинна бути науковою, виконуватися на основі результатів НДР із використанням сучасної апаратури і сучасних методик дослідження; на першому місці мають бути превентивні заходи, при відновленні документів необхідно дотримуватися принципу «необхідної достатності». У доповіді відмічалось: багато з того, що вважалось нормою 50–60 років тому, нині обмежується (наприклад, коли мова йде про ламінування документів чи відбілювання) або зовсім відхилено (так стоїть питання дезінфекції за допомогою формаліну). Разом з тим, зовсім не

Учасники конференції:
Микола Омельченко (Центр консервації і реставрації НБУВ, Україна), **Світлана Добрусіна** (Федеральний центр консервації бібліотечних фондів РНБ, Російська Федерація), **Гельмут Банза** (Інститут консервації Державної бібліотеки Баварії, Німеччина)

без застережень приймаються нові методи, як приклад – тривалі дискусії стосовно зміцнення аркуша документа методом розщеплення паперу. У доповіді прозвучала думка про те, що у підготовці кадрів для консервації фондів немає єдності навіть серед керівництва бібліотечною справою, а життя показує, що потрібна система із декількох рівнів – «лікбез», початкова (професійне училище), середня і вища освіта.

Виступ професора **Юлії Нюкші** був присвячений виключно важливій проблемі – створенню професійного термінологічного словника для консерваторів. У доповіді на конкретних прикладах різних стандартів показана незгодженість навіть у визначенні такого терміна, як «документ». Не знайшлося у російській мові і точного перекладу слова «preservation», а еквівалент «збереження» не зовсім сподобався, і тому «не прижився» у практиці. Адже «preservation» – це термін широкого значення, який охоплює як консервацію, так і всю сукупність робіт для поліпшення фізичного стану документів, а тому доцільно залишити використання терміна «збереження», підкреслила доповідачка. Наводилися приклади незгодженого тлумачення навіть термінів конструктивних елементів книжки, а це ускладнює порозуміння, потребує вироблення єдиних підходів. Завдання полягає в тому, щоб загальнозживані поняття, які склалися у галузі консервації бібліотечних фондів, підняти на рівень сучасних вимог.

Велику зацікавленість викликало повідомлення **Габрієли Віліямсон**, консультанта в галузі музейних споруд (Велика Британія), про особливості збереження документів на паперовому носії під час фото- та кінозйомки, а також проведення урочистих зібрань у стінах бібліотек, архівів та музеїв. Саме запобіжні заходи з боку консерваторів допомагають уникнути непорозумінь із замовниками

проведення урочистостей у таких закладах. У справі проведення представницьких заходів важливо враховувати напрями потоків повітря, режим системи кондиціонування тощо. Запропоновані консерваторами заходи протипожежної безпеки та збереження естетичного вигляду підлоги, як правило, завжди знаходять розуміння у гостей музеїв чи бібліотек. Ще одну небезпеку для колекцій становлять принесені гостями квіти, особливо лілія, пилок якої залишає сліди, що не змиваються. Загалом, у Великій Британії заборонено використовувати вази з водою для квітів під час проведення культурних заходів. Заходи консерватора полягають у відстоюванні безпеки колекцій і інтересів установи.

Вважаємо, що успіхом даної конференції стало висвітлення результатів роботи доктора Гельмута Банзи, провідного спеціаліста Інституту консервації книжок при Державній бібліотеці Баварії (Німеччина) про особливості впливу проклейки паперу на процеси його збереження та старіння. Отримані результати досліджень з питань хімії паперу вимагають додаткових зусиль, оскільки потребують скрупульозних і трудомістких хімічних досліджень такого складного та багатогранного матеріалу, як папір. Документи на паперовому носії відображають історію, а тому потрібно забезпечи-

ти їх надійне зберігання. Доповідь супроводжувалась неординарною постановкою питань збереження бібліотечних фондів, побудовою таблиць та співставленням різних за природою видів і характеристик паперу. Експериментальні дослідження, у яких безпосередньо взяв участь Гельмут Банза, засвідчили, що у справі збереження бібліотечних фондів питанню проклейки паперу документів не приділялося достатньої уваги, особливо при їх розміщенні на бібліотечній полиці та дії сонячного світла.

На конференції порушувалися питання кліматології приміщень, екологічної безпеки та екологічного матеріалознавства, виділення пігментних плям у рукописах, пошкодження мікроміцетами друкованої продукції довготривалого зберігання, оправи зі шкіри, використання сучасних методів консервації пергаменту та ряд інших. У цілому, конференція була дуже цікавою і корисною для її учасників і показала, що навіть незначні заходи по збереженню культурної спадщини приносять позитивні результати і сприяють уповільненню процесу старіння матеріальної основи бібліотечних документів.

*Микола ОМЕЛЬЧЕНКО,
канд. техн. наук, н. с. НБУВ*

Зміцнюємо міжбібліотечні зв'язки:

нарада представників Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів МААН і Асоціації бібліотек України

17 лютого 2004 р. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського відбулася робоча нарада, у якій взяли участь Голова Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів МААН, президент Асоціації бібліотек України (АБУ), генеральний директор НБУВ, академік НАН України О. С. Онищенко, заступник Голови Ради директорів, директор Бібліотеки Російської академії наук (БАН), д-р пед. наук, професор В. П. Леонов, Голова Виконавчого комітету АБУ, заступник генерального директора НБУВ, канд. іст. наук А. Г. Бровкін, провідні фахівці НБУВ, члени АБУ, які очолюють комітети та комісії Асоціації. Вів засідання О. С. Онищенко.

На нараді обговорювалися питання багаторічного співробітництва НБУВ і БАН з основних напрямів бібліотечно-інформаційної діяльності:

обмін виданнями, науковою інформацією в традиційному й онлайн-режимі, інформаційними електронними ресурсами, виставками; обмін фахівцями; здійснення наукових досліджень; перспективи проведення спільних конференцій і семінарів.

Розвиткові співробітництва двох бібліотек, формуванню і взаємовикористанню їхніх бібліотечно-інформаційних ресурсів, на думку присутніх, сприятиме обмін електронними інформаційними ресурсами – електронними версіями наукових видань, відкритою науковою інформацією (реферативними, повнотекстовими, проблемно-орієнтованими, політематичними базами даних), яка створюється в науково-дослідних установах академій наук, бібліотекознавчими, бібліографознавчими, книгознавчими, наукознавчими виданнями.